

הלכות לולב סימן תרמו

תרמו דיגי הדס, ובו י"א סעיפים :

באר הגולה קיג

א עין לקטן סערי י
יכפה שצנתי שם
ב כחמא שם לוב
ג משנה שם לוב
ד עין בפתחה שם
ה עין בפתחה שם
ו עין בפתחה שם
ז עין בפתחה שם
ח עין בפתחה שם
ט עין בפתחה שם
י עין בפתחה שם
יא עין בפתחה שם

א *הדס (א) *שנקטם ראשו, (ב) כשר, [א] (ג) כשרו רב עליו, אם נשתירו שלשה עליו (ד) בקן אחד, כשר: ב (ה) יהיו ענביו מרבות מעליו, (ו) אם (ז) ירקות כשר, ואם ארמות או שחורות פסול, (ח) ואם מעט, כשר, ואין ממעטין אותם (ט) כיום טוב, לפי שהוא כמתקן. *עבר ולקטן, (י) או (יא) [ב] שלקטן אחד אחד לאכילה, הרי זה כשר, (המיום ראשון ואילך) (ט) כשר (י) בקל עננו) (כ"י בשם א"ח): ג [א] ענף עץ עבת האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו, 'קגון שלשה עליו או יותר (י) בגבעול אחד; אבל אם היה שני העלים בשנה זה פגוד זה והעלה השלישי

שערי תשובה

[א] *קשרו רב עליו כו'. ועין כש"ת פ"י סימן ג כשור רב עליו בענין דקסיל, אפלו בשאר ימים פסול למאן דסיל הדר כל ז' בענין, ואפלו בלולב בענין דקסיל, פסול כשאר ימים כמו ביום ראשון וכן כל הפסולים חוץ מחסר ושאנה, ואצ"ל כשר עליו פוס, דחייב בה עבת כו', ע"ש: [ב] שלקטן, עכ"ל, ועין בספר שו"ת פתח אפרים סימן נה וסימן טו שם נחבאר באר היטב דבר תמכ"ם, וגם פתח לישב דלא תקשי אהא דאמרין אב ממשן קשר, ותא דק"ל כל טקא דאמר בתקנתא ל"ח אי עבד לא מקני, עפ"י דבר הח"ס דהמגיה פצ"ם און כבוד כו', ע"ש. ועין בפרד"ק דספ"ה שהובא לקטן חרסד דאם קצצו אינטייהדיהם נקרה לשבח המגיה רגא' טקו דקבר ולקטן דלית בה כחש מח"ב, וכב"י קאן וכמח"ב סימן תסד הארין קנה, ע"ש: [ג] ענף עץ עבת כו'. (כסב פמור וקציעה: תרם שאין גלים שלו ראשי של זה מגיע לעקצו של זה פסול מקיז דלולב כו', כ"ש ביה דילפינן סקרא

באר היטב

(א) *שנקטם. הינו מן העץ של ההדס דהינו העץ של ג' עליו, אבל בעלה לחד לא שנה נקטם ראשו: (ב) כשר. זהו דעת הרמב"ם, אבל הראב"ד פתב עליו וז"ל: ודבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשו מכהה שנים והעליו שנקטם ראשו פסול, ועין סערי יו"ד, ועין ט"ז: (ג) בקן. עין פרושו אפלו אין שם רק פעם א' ג' בקוד קן, ופליג על הרא"ש דקצ"י רב עשר הדס שיהא עבת של ג' בקן כמ"ש בש"ע ס"ה, ע"ש, או פרושו דעל כל קן אמר שיהיה שם ג' עליו, ע"ש: (ד) ירקות. דמינא דהדס היא: (ה) כ"י ט. פי' דקטן י"ט נחלוש והפרי הנה שגדל בהדס הוא גדל אפלו פתלוש, כ"פ רש"י: (ו) שלקטן. גרסא זו אינה נכונה ברמב"ם, דבגמרא אמרין רבא"ש אמר ממעטין ביי"ט דהריהו ותא מסקן מנא ומשני רב אשי כגון שלקטן לאכילה ולא להכשירו, ופרי' וקא פסיק רישא היא ומשני דאית לה הושענא אחריתא, ע"כ: וקשה על הרמב"ם דמשמע דרוצה להמיר להמלה לעטש פשמלאט אחר לאכילה, ור"ל אחר שא"ש לחתן זה, ט"ז ומ"א, ומ"מ לערך מצוה שרי.

באר הלכה

* הדס וכו'. פתח המגן אברהם בשם המים ד"צ"ס: פסולי דעבת פסולים כל שבעה. ומשמע מה דדוקא מה שפסול משום עבת, אבל שאר פסולים, כגון יבשו עליו או ענביו מרבות מעליו, לא פסול רק ביום ראשון. אבל האמת דראב"ד לשיטתו אזיל, דסבירא לה בתמ"ס דע"ס שם דהפסולים משום הדר לא פסולים רק ביום ראשון, אבל לפי מה דפסק ותרנ"א בסימן תרמט סע"ף ה לענין תנזיותו, וקמו דפסק המגן אברהם דענינו לענין ענביו מרבות מעליו, כל פסולי תרמ"ט שנקברו בסימן זה פסולים כל שבעה, דכלם אי משום עבת או משום הדר הן עד כאן לשון הפמ"ד יצ"ק. אמנם דבר זה דהפסולים משום הדר פסולים כל שבעה לאו מלתא ברנא היא, עין לקטן בסימן תרמט לענין תנזיות מה שכתבו שם: * עבר ולקטן וכי'. הנה המסב"ר סתם ענה, משמע

משנה בתורה

א (א) שנקטם ראשו. הינו העץ, אבל בעלה לחד לא שנה נקטם ראשו, ויבדל קמין בסערי י בהג"ה: (ב) כשר. עין לקטן בסערי י שפכיא מבלקת ענה, (ג) לפי שישני סעיפים הראשונים אלו הוא לשון הרמב"ם, ומן סערי ג ואילך הוא לשון הטור, ונמשך פאן אחר לשון הרמב"ם אנב שאר הדינים: (ג) נקשרו רב עליו. הינו, (ג) שהיה בכל קן וקן היצא ממנו שבעה עליו ונשור מהן ארבעה, פניו שנשפיר שלשה עליו עדין נקרא עץ עבת וכשר, ויבדל קמין בסערי ד: (ד) בקן אחד. הינו (א) בכל קן וקן ממנו: (ה) ב (ה) היו ענביו. דלפעמים גדל על ההדס פרי קמין ענבה: (ו) אם ירקות כשר. דגם ההדס ירק הוא

ואין שני מראה מחמת הענבים, מה שאין פן בשחורות; וגם ארמות הוה שחורות, דאמרין האי שחור אדם הוא אלא שלקת, אבל ארמות או שחורות פסול, דלאו הדר (ד) הוא. ואם היו שאר גונים, כגון יבשו או בלא"ה, בפחות תמרים מצדד להחמיר, וברר"י מנדים מסתפק (ה) בזה: (ז) ואם מעט. הינו מערב"ים טובים. ומת' למעט אותן לבתהלה כדי שיהיו עליו מרבות מענביו, ואפלו למעטין (ו) בחר רגנד הלולב: (ח) או שלקטן אחד אחד לאכילה. עין בט"ז והר"א שהסכימו דצריך לומר 'או שלקטן אחר לאכילה, וכן הספיק המגן אברהם לדינא, דדוקא איש אחר שלקטן לאכילה ואינו מתפנן להכשירו מטר אף על"פ דפסיק רישא הוא, דממילא מכשר, הרי לא ניסא לה בהכשר ההוא, וכינן דלקטוף יתנה תועלת ענה לאדם אחר שיהיה יכול לצאת קטן די מצוה לא מתמרנן ענה, מה שאין פן אותו האיש גופא, אף אם הוא מבין לאכילה ולא להכשירו, מבל מקום אסור"ט) דפסיק רישא הוא, (י) אם לא דאית לה תפיס אחרים לצאת פתו ואין צריך להניח: (ט) כשר בקל עננו. רוצה לומר, אפלו לא מצטן כלל. וטעמו, דסבירא לה דכל הפסולין, אפלו אותם שפסולין משום הדר, גם כן פסולין הוא רק ביום הראשון. (ס) ולפי זה, לדין דקציעו לקטן בסימן תרמט דפסולין מתחם הדר פסולין כל שבעה, (ט) גם ענה פסולין כל שבעה: ג (י) בגבעול אחד. רוצה לומר, בכל קן וקטן, ויהיו סמוכים זה

שערי תשובה

(א) הגר"א: (ב) אחרונים: (ג) ט"ז והגר"א בשם המג"ה טענה: (ד) רש"י דף יא. ומן הירושלמי טענה לכאורה בטקנתו דעקר השעם, דבשחורות או ארמות כבר נמור פרק, והתורה אמרה "ולקחתם ענף" ולא פרי, מה שאין פן בירקות עדין לא נמור הפר' (דדברן מתחלה להיות ירק ואחר כך מתכשין ונעשה שחור), ואם דרך ההדס הנה לגדל פרות זקין (והנה אף בתקנתו), לפי זה פסול אף בירקין. אכן בבבלי דמסיק משום דירקות מינא דהדס הוא, משמע דהתפס השעם כמו שאמר הירושלמי מתחלה, משום דאין דומות לעצו, (רוצה לומר, שהתורה אמרה "ולקחתם ענף עץ"), וכענין שיחך דבר שהוא דומה לעץ של מין הנה, ולאפוקי כשלוקח בידו דבר שאינו דומה לעצו), ועל כן בירקין לעולם כשר, ולפיכך סתם בשלוחן ערוך ולא חלק, ובהנ"ל חפס היפה עינים על הפרי משה, עין שם. והנה לדברי הירושלמי יש לנו טעם חדש על מה שפסל המשנה בענין מרבות מעליו. ואפשר דסבירא רש"י הוא, פניו דבבלי לא הופיד קל טעם להפסול, כסתמא השעם דלאו הדר הוא. ועין במגן אברהם סוף סערי יקטן ד ד פתב דעל פתח משום הדר, דאם לא יבין טעמו שם יפסול, ולפי הנראה אשתמיט לה הירושלמי. אחר כך מצאתי כפרי מגדים שהענין מן הירושלמי. וצריך עיין: (ב) ועין שם עוד דארמות ושחורות, בין נעשה כל בתלוש או בתקיר: (י) פן משמע במקרא: (י) אפ"ר: (ח) פנו אברהם והגר"א, וגם הט"ז ואל"ה כזה מחמירין ענה ומשעם אחר, דבלא קנין למעטין כח"ה הועד: (ט) עין מה שפתחתי בסוף הסימן קבאר הלכה:

תרגום: 1 ענה נעין משפעות זהב את ג, 2 כחל.

הלכות לולב סימן תרמו

(יא) למעלה מהם, ואין זה עבת, אבל (יב) נקרא הדס (ט) [מן] שוטה: הגה ופסול (יג) אפלו בשעת הדקתו, ואיכא מאן דאמר בגמרא (יד) דכשר, וצ"ל ונחגץ באלו הספגות לכתחלה לצאת באלו הדפים המוכאים ואין שלשה עליו בגבעיל אחד. ויש מי שקטב הדפים שלנו אין נקראים הדס שוטה* הואיל והם שנים על-גב שנים, ואין פה שוטה הנזכר בגמרא, (טו) ולכן נהגו להקל כמו שכתבו מהר"י קולון ומהר"י איסרלון וז"ל בתשובותיהם: ד"נצאו הרבה בקן אחד (טז) ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא (טז) שלשה בקן אחד, כשר, (יז) אפלו נשרו רבם, כגון שהיו שבועה ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה: ה"למצוה בעינין

ד שם משנה דאמרי
ח ברכה שם ט טו
קטב הוא יש שכתב
דברי החובב

שערי תשובה

דבעינן נגפוי חוסים את עצו: [D] שוטה. עב"ט. ומיש ואינן נקראים מאיטלא הם פאילים ר"ל שהיציב כיב קפ"ו מ"ש השכרו שאין לכוך על הדסים הנקצאים פפראג (הם ג"כ נקצאים בקמשיהם והקמשיה) לצאת מהם ממשש נקצאים, לפי שכלשנים נכאים מאיטלא נקטים קטנים ונעלים ובחודשים שזוכים בארץ וגם נמצא קצת נרעיים גדולים ולכן יש לכוך על הדסים שנהגו שמכירים מפרקם וכל שגבן הם דקים ידעיים בהם, אך בשעת הדקת שלא נמצא הדסים הנדונים אפשר להתיר לצאת אפלו כו', ע"ש, ועי' כתב הח"צ דהנפלא הוא האלו שבאים במפרקם הנוט מאיטלא פסולים, אם לא במקום דהן שא"י למצא מאלו הקשרים, ע"ש, וצ"ל בספרי ביהאפרים על פרשת וברש סימן לה פירוט אפלו נטרפא דאשא, שהבאתי שם דברי מנחם פוד וחסדיה עליו, ובאתי ג"כ פה בספרי שרות ביהאפרים חלק יורה סימן ז' ושם הבאתי דברי הח"צ מנ"ל ומהתמי על הכפחות הקטנים שר"ה להעמיט בדברי תרא"ש וקפ"ל וצ"ל א' למעלה לא הו' הדס שוטה וז"ל ומבאר דהקמא עמידה מ' בקבל בעיניו, ותכתיב שם דברי דבעינן דקמ"י באותו ענין אלא שעלה א' וכתב ב' שנים שהוא מתפשט קצת לרחבו והינו עבת דקרא, ע"ש שכתבתי שבעיניו יש לישב דברי מח"ב קה"ק, ע"ש. ומיש הבח"ט בשם הפמ"א שעובר על כל חוסיה, ע"ש שלא כ"כ בהחלט רק כי שיתיר יחד להם לחש שיעבדו על בית לדעת קצת גדולים שהביא הרא"ש דמוכת דלרבנו (ונראה שהוא ט"ז וצ"ל לרבנו דלי"ב א"צ א"ר, וי"ל דאפלו לרבנו לא אמרנו הא' לחתה קצ' אלא שבו על בית, ע"ש) ודל"ב צריך אגד עובר על בית מקאוותא באינו מינו אפלו נתפס לוי, ע"ש, ועי' בהשבעה שבו ח"ב סימן כח שהביא דברי הח"צ וז' שאין דבריו מקבילים והעקר כמש' בחלק א' שמוח"ז והוא מוכריש ששירא לא רצה לשנות הספגת קלל, אך לענין קצת הדסים ישנים, וכן כתב ג"כ דלא שירא קצתו דאיכא גזרה הרואים בכל חוסיה (ולענין קלל לא שר' פנה גזרת הרואים כיין ולא מנפר שניו רק הנרעיים, כאן מפיס לומר ששה אינו סימן) וגם בשירת פמ"א סימן ט מפקפק, ועי' במגניא סימן חקנא סי' כז דצריך פניה לזה גזון לצאת רק באחד אק"ה שהוא נכ"ז ע"פ הדין, וכ"י ק"ל לענין חלוצים לחזור פסולת ודקתו, מי"מ מי דוחקו לכוך זה כו', ע"ש, ומיש נראה מהלצה צ"ע. ועי' בספרי שרית ביהאפרים סימן א' ובט"ו לעיל סימן לו, ועי' במ"ד הקציעה ששגב דגמי הדס אין התרבה פוסל קלל כיין דלא טובי השני, ע"ש, וכ"כ צ"ע, ועי' במח"ב שהביא מתשובת נמיא סימן ק"ו, וכתב מח"ב דאם הוא והאי מר"ב יש לפסל, ע"ש, וגם לטעם חלוצה דפוסל אחרון כקרב משום שגזבה בו גזבה יש לפסל כאן דשאר התרם באילן מאלל, תה הואה הקציעים שלו גדולים קצת וכנשיל מוכרי השכרי בה:

באר הגולה

דקבירא לה אפלו אם השחירו ביום טוב דהרי לה נראה ונדחה, אפלו הכי חזרו ונראה כשתקנו, ובאמת כפי"א היא זו בגמרא, ועי' בבית יוסף דמסכת זבחים (20), וכן הש"י והגר"א חתרו לישב אפאי אזלינן להקל בה"ל, והנה טעם המסבר ששם גזת, טעם דהר"ף והרא"ש והרמב"ם סתמו גזת ולא הלקה, אכן לצניעות דעמי לאו ראה היא, דסתם שהורות לא משמע קלל שנשחרו היום אלא שהורות מאחמול. וביר"ף ובין"פך, כיין דהם לא הקלו בפרוש, ומעינו לבמה ראשונים קמאי דקמאי שיש להחמיר גזת, אין להקל גזת, הניו הר"ף יצא וכן משמע מהפנו הנגאל וכן כתב המאור (והובא דבריו גם בשל"ח בלקט) ונעשה ונראה ונראה, עי' שם בדברי ששקטו דאין להקל כי אם בראשונה מערב יום טוב דהרי לה רק דחוי מבעיא ולא שמה דחוי, ולא באשחור ביום טוב: * הואיל והם שנים על-גב שנים ואינן בכלל הדס שוטה, עי' בבית יוסף שכתבתי על זה, הא מפל מקום אינו בכלל עבת האמור בחתונה והוא דוקא בת מלתא טרפי: ועי' שם שהוכיח דאף אלו המקלים בשעת הדקת הוא דוקא בתרי וחד אבל על תרי ותרי אין לנו שום ספק, אם לא הנסמך על דעת בעל השלמה שמתיר בשעת הדקת לכוך על שלשה מינים, וזהו בלאו הכי שכל הפוסקים חולקים עליה מפל מקום בלאו הכי לא שר' אצלנו טעם זה, כיין שגדלים אצלנו הדסים באים של שלשה על שלשה: ואף שששונות שבית יוסף רצה לפסלם משום מרובים²², כבר חלקו עליו בהשבעה חכם צבי²³ ופנים מאירות²⁴, והדין עשה, וכבר פשט המנהג עתה בכל מקום להכשירם שרודע הוא שאינם מרובים, וכיין שכלו לקיים המצוה באלו, אפלו אין בעיר מהם רק אחד, לא מקרי חו' שעת הדקת לכוך על שלשה מינים בלא הדס כשר, ולכן אשרי הקונה לו אפלו רק הדס אחד של שלשה על שלשה וישלים בשנים בדים שששיתר על-כ"ל פנים רב הקן ורבו ככלו, מה שאין כן הקא שנשרו רבם, בעינן על-כ"ל פנים שישתיר שעור עבת, וצ"ל יד"ד נוכח

באר היטב

(ט) שוטה. עי' בהשבעה חכם צבי סימן קסא, הדפים הנקצאים באמשקטן ובהקבורג תלתא תלתא בחד קמא כשרות ומצוה מן המבחר לקנותם בדמים זקרים, דלא מהשכחות יצקב שכתב שהם מרובות, ואותם הפאים מן איטלא הם פסולים, ע"ש, ועי' בשבחת יצקב ח"ב סימן כח. וכ"כ בהשבעה פנים מאירות סימן ט, וכתב: הלוקח אצל הדסים הלוחים העומדים תחת אחד קמא עוד הדס יבש המביאים מאיטלא כדי לצאת דעת ספר שבחת יצקב עובדים פבל-תוסף, ע"ש: (טז) שלשה. עי' ט"ז שהצלה לדין שהדס שלנו שנים ע"ג שנים אם נשר א' מן שעור הדס שצ"ל עבת דהינו ג"ש, פסול להר"ן, ולהרא"ש אם נסקו ב' מן רב שעור זה אז פסול, וצריך לזרז קצת, דהתרה פצמים נוספים הרבה עלים מכתבם וזינים משפוחים ע"ז, עכ"ל. וכתב של"ח דצריך לקראת שיהיה נר"ד גדולם, ע"ש:

ועי' במח"ב מח"ב קה"ק, ע"ש. ומיש הבח"ט בשם הפמ"א שעובר על כל חוסיה, ע"ש שלא כ"כ בהחלט רק כי שיתיר יחד להם לחש שיעבדו על בית לדעת קצת גדולים שהביא הרא"ש דמוכת דלרבנו (ונראה שהוא ט"ז וצ"ל לרבנו דלי"ב א"צ א"ר, וי"ל דאפלו לרבנו לא אמרנו הא' לחתה קצ' אלא שבו על בית, ע"ש) ודל"ב צריך אגד עובר על בית מקאוותא באינו מינו אפלו נתפס לוי, ע"ש, ועי' בהשבעה שבו ח"ב סימן כח שהביא דברי הח"צ וז' שאין דבריו מקבילים והעקר כמש' בחלק א' שמוח"ז והוא מוכריש ששירא לא רצה לשנות הספגת קלל, אך לענין קצת הדסים ישנים, וכן כתב ג"כ דלא שירא קצתו דאיכא גזרה הרואים בכל חוסיה (ולענין קלל לא שר' פנה גזרת הרואים כיין ולא מנפר שניו רק הנרעיים, כאן מפיס לומר ששה אינו סימן) וגם בשירת פמ"א סימן ט מפקפק, ועי' במגניא סימן חקנא סי' כז דצריך פניה לזה גזון לצאת רק באחד אק"ה שהוא נכ"ז ע"פ הדין, וכ"י ק"ל לענין חלוצים לחזור פסולת ודקתו, מי"מ מי דוחקו לכוך זה כו', ע"ש, ומיש נראה מהלצה צ"ע. ועי' בספרי שרית ביהאפרים סימן א' ובט"ו לעיל סימן לו, ועי' במ"ד הקציעה ששגב דגמי הדס אין התרבה פוסל קלל כיין דלא טובי השני, ע"ש, וכ"כ צ"ע, ועי' במח"ב שהביא מתשובת נמיא סימן ק"ו, וכתב מח"ב דאם הוא והאי מר"ב יש לפסל, ע"ש, וגם לטעם חלוצה דפוסל אחרון כקרב משום שגזבה בו גזבה יש לפסל כאן דשאר התרם באילן מאלל, תה הואה הקציעים שלו גדולים קצת וכנשיל מוכרי השכרי בה:

משנה ברורה

לזה (י) בעגול אחר⁴⁵, שאין אחד נמוך מחברו אף-על-פי שקל אחד בעקצו⁴⁴: (יא) למעלה מהם. או (יא) למטה מהם: (יב) נקרא הדס שוטה. מפני שאין עליו חלוקין בסדר אלא משקליו כשוטה⁴⁵: (יג) אפלו בשעת הדקתו. שאינו בכלל הדס קלל, (יד) ופסול אפלו בשאר ימים, וכן אם היו שנים זה על-גב זה, גס"פן אין זה בכלל עבת האמור בחתונה: (יד) דכשר, ועל-גב הן נחגצין וכו'. ורצה לומר, דסומכין על אותו מאן דאמר דמכשיר בתרי וחד, (יז) והוא הדין בתרי על-גבי תרי: (טו) ולכן נהגו להקל וכו'. עי' בבאור הגר"א ובשאר אחרונים שפסקם פסקיה מאד על המנהג ההוא, שאין להם שום יסוד, לא בתרי וחד ולא בתרי על-גבי תרי, והרמ"א דחק רק לקיים המנהג, ולכן הוציא לדבר ה' יסוד למצא עבות דהינו שלשה עליו בשנה בכל קן וקן. ועי' לקמן בסעיף ה'. כתב הח"י אר"כ, דבתוף אלו היבשים שמכירים עם האחרונים, דחתק נמצא אחד למצא שיש בו שלשה בקן (יד) אחד, ולכן אין להם חזקה בשרות עד שישערם בחמין וירפך אותם⁴⁶, (טו) ואם לא ימצא וי"ל בלא ברכה⁴⁷, עי' שם: ד' (טז) ונשרו מהם עד וכו'. הנינו אפלו היה בכל אחד הדס פן: (יז) אפלו נשרו רבן. דכיון דנשארו שלשה, צדין עבת קרינא בה, אבל אם נשארו רק שנים פסול: דאף דבתרם שיש בו שלשה בקן אחד ונשר אחד מכל קן ונשארו רק שנים, הסכימו בזה אחרונים להכשירם⁴⁸, (טז) שם שאני

שער השני

(י) פוסקים: (יא) לבוש, וכן כתב הרמב"ם: (יב) בית יוסף ח"ב סימן: (יג) שנים שששיתר דהתפלא דאין לזה שום מקור להקל אף לאתו מאך דאמר: (יד) ורצה לומר, קלם בשוה: (טו) עוד כתב שם: הרבה מן פוסקים באוונים כיבירא להו דאסור להוסיף מה שאינו עבת⁴⁸ ועובר על כל חוסיה, אכן מהני תמיא באינה דבר שחויש שאינו בכלל הדס, שיאמר: אם הוא הדס אצא בו ואם לאו יתהו כצ"ח, וזו אינו בכלל חוסיה, כמו משני וזוהי מפליג⁴⁹: (טז) ב"ה ופר"ש, וכן משמע ברמב"ם:

הלכות לולב סימן תרמו

ביאורים ומוספים

שכתב במשנ"ב שם (סי' קמ"ח) שמה שהרמ"א פסל הזוית כל שבעה, היינו לדעת המחמירים בהדר כל שבעה.

[משנ"ב ס"ק ו]

אָבְל אַדְמוּת או שְׁחוּרוֹת פְּסוּל, דְּלֹאֵר הֶדֶר הוּא?

ז' וכשיש על עלי ההרס כתמים שחורים, דעת הגר"ז קרליץ (חוט שני טובות עמ' רפח) שאין לפסול את ההרס משום שחסר ביהדר, שאף שענבים שחורים פוסלים את ההרס משום שחסר ביהדר, מי"מ אין מוכח שגם בכתמים הדין כן, ואין לנו להדוש פסול.

[שעה"צ ס"ק ז]

שְׁחוּרוֹת אֶקְרָה "וּלְקַחְתֶּם עִנְף עֵץ"?

ח' ומטעם זה שאמרה התורה 'ענף עץ עבות', אם קנה ההרס רק כמו ירק, כתב האגלי טל (מלאכת קוצר סי' ק לב אות יא) שלשיטת רש"י והראב"ד אינו יוצא בזה ידי חובת לולב כיון שאינו נחשב 'ענף עץ עבות', ולכן החלק שהוא רך כירק אינו מצטרף לשיעור ההרס. מאידך, דעת הגר"ז אריערכך (הליכות שלמה טובות פי" ט"ב) שאפילו הרס שראשו רך, הריהו כשר למצוה למאחרין ללא חשש כלל. ומה שכתבה התורה 'ענף עץ עבות', ביאר בספר הלכות חג בחג (ארבעת המינים פי"ה הע' 63) שכונת התורה ענף שבא מעץ והעץ הוא הקשה והבדים הם בין רבים ובין קשים.

[משנ"ב ס"ק ז]

הֵינּוּ מְעַרְבֵי-טוֹב?

ט' ולומר לנכרי למעט את הענבים ביום טוב, הפמ"ג (א"א סי' ב) נשאר בצריך עיון מדוע אסור למעט את הענבים ביום טוב על ידי נכרי, והרע"א (בהגהותיו על ט"ז ס"ק ו) כתב שתלוי הדבר במחלוקת הראשונים האם מיעוט הענבים ביום טוב איסורו מדאורייתא או מדרבנן, שדעת המרדכי (סוכה פי"ג סי' תשמ"ג) שנחשב לתיקון גמור ואיסורו מדאורייתא נראה במענה חינוך (מוסף השבת מלאכת מכה בפטיש אות ג) שביאר, שאף שלדעתו רק בתיקון כלי כדרך תיקון העולם שייך מלאכת מכה בפטיש ולא בתיקון לצורך מצוה, אבל בהרס כיון שעושהו ידרי נחשב לתיקון כדרך העולם, ולשיטתם אסור למעט אף על ידי נכרי. מאידך, דעת רש"י (סוכה לג, א ד"ה עבר) ותוס' (יומא לד, א סוף ד"ה הני מילי) שאין איסורו אלא מדרבנן שדומה למתקן כלי, ולשיטתם מתיר לומר לנכרי למעט, משום שהוא 'שבות דשבות במקום מצוה'.

[משנ"ב ס"ק ח]

מִקַּל קָקוּם אֶסוּרִים וכו', אִם לֹא יָאִית לָהּ הַדָּפְסִים אֶתְרִים לְצֵאתָּן בְּיָדָן וְאֵין צָרִיךְ לְקַנְיָן?

י' אכן, אף אם עבר וליקטם בשוגג פסק השו"ע שכשר, ובטעם הדבר שאין בזה משום 'מצוה הבאה בעבירה' מבואר לקמן (סי' תרט"ז ס"ק לג) בשם שו"ת כתב סופר (אורח סי' קכ"ז), שלאחר גמר העבירה אין את החיסרון של 'מצוה הבאה בעבירה'.

וכן כתב השער המלך (פי"ח מהל' לולב היה) שימצוה הבאה בעבירה שייך רק כשהמצוה באה בשעת העבירה כאכילת מצה של טבל או דמאי, וכן בלולב גויל שכל זמן שלא מחזיר לבעליו עובר על העשה של 'יהשיב את הגוילה' מה שאין כן כאן שבשעת עשיית המצוה אינו עובר כלל עבירה, אלא שעושה מצוה בדבר שנעשתה בו עבירה. ולכן כתב שאף אם עשו בו עבירה אחרת כגון שהביאווה מחוץ לתחום, כשר. עוד כתב השער המלך **המשך במילואים עמוד 74**

סימן תרמו

דיני הרס

[משנ"ב ס"ק ב]

וְנִמְשָׁף קָאן אַחַר לְשׁוֹן הַרְקַב"ם אֲגַב שְׁאָר הַדִּינִים?

א' טעם אחר כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א), שאם היה אפשר לכאור שהנקטם האמור כאן היינו שנקטמו העלים העליונים בלבד, ודיתה הסתירה מיושבת, שמה שהביא להלן מחלוקת היינו בנקטם העץ אבל בעלים הכל מודים שכשר, והטעם שהוצרך לכתוב לגבי עליהם הוא כדי להורות ששונה דין נקטם של הרס מלולב, שבלולב כתב לעיל (סי' תרמ"ה סי' ז) שלא רק בנקטם העץ פסול, אלא אף אם נקטמו ראשי העלים העליונים הריהו פסול, ואילו בהרס, אם נקטמו העלים העליונים בשר, ורק בנקטם העץ יש פוסלים, וכן הביא בשו"ת שבט הלוי (ד"ח סי' קמ"ח ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק ג]

נְשָׂרָה רַב עֲלִיּוֹ?

ב' ואם נחסר מקצת מגוף העלים, כתב הבכורי יעקב (סי' ד) בשם הראב"ד, שאם נשאר רוב מכל עלה ועלה כשר כזה ז"ל, וכן דעת הגר"ז קרליץ (ארבעת המינים למאחרין עמ' קט"ט), שאם אחד מהעלים קטום לרחבו, נדון כקן משולש.

[משנ"ב ס"ק ד]

הֵינּוּ כְּבֵל קָן וְקָן מְצוּיִם?

ג' כלומר בכל הקינים הנצרכים לכשרות ההרס, וכמו שביאר השו"ע להלן (סי' ה) שמייעקר הדין צריך שרוב שיעור ההרס יהיה 'עבות' ופחות מזה מעבב, ולמצוה צריך שכל שיעור אורך ההרס יהיה עבות.

[ביה"ל ד"ה הרס]

או עָבִיב מְצוּיָה, לֹא פְסוּל רַק בְּיָסוּד רֵאשׁוֹן?

ד' וראה להלן (סי' י"א ד"ה נוטלו) שהביא מחלוקת ראשונים בזה. ולהלכה, פסק במשנ"ב להלן (ס"ק לו) שאף בשאר הימים נוטלו ואין מברך עליה.

[ביה"ל שם]

קַל פְּסוּלֵי הַדָּפְסִים וכו', עֵין לְקַנְיָן תְּרִמַּס לְעֵבֶן חֲזִיתָּהּ שֶׁמְבַנְיָן שֶׁסִּי? (פסול של הדסים מורכבים, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרמ"ח סוף ס"ק ט"ז) שהוא כל שבעה באתרוגים המורכבים, אלא שבסתמא אין לחוש למורכבים, וראה מה שכתבנו להלן (סי' ד"ה הואיל) בענין ההרסים הגדלים בחצרות השרים, ששונים בתבניתם מההרסים המצויים.

ו' שם בשו"ע (סי' ה) ובמשנ"ב (סי' ל"ה) התבאר, שדברים שטעם פסולם הוא משום שאין זה הדר, יש דעות בין הפוסקים האם פסולים כל שבעה, שדעת הרמב"ם וסיעתו להכשיר בשאר הימים כמו בחסר, ודעת הרא"ש וסיעתו להחמיר שצריך שיהיה הדר בכל שבעת הימים משום הידור מצוה, והרמ"א (שם) סתם כדעת המחמירים, שדבר הפסול משום הדר פסול כל שבעה. ח"ו הוא מה

מילואים הלכות לולב סימן תרמה המשך מעמוד 224

ואם התיומת נטתה הצידה ושוב עולה ומתישרת, הורה הגר"א קמבסקי (ארחות רבנו שם) שכשר.

[שעה"צ סי"ק מג]

הוא הר"ן המוכח בבית"י (74), וְצִנֵּן בְּהִקְרִיאָה שֶׁהֵבִיא מִתְּרֻשָׁבִיא (וְהוּא חֲדָשִׁי רִקְפִּיא וְיֵשׁ שְׂמֻכִּים אוֹתוֹ קָשִׁים רִקְפִּיא) שֶׁגַּם הוּא סוֹכֵר בֵּן.

74) שבת, שכפוף שפטול הוא בעלה האמצעי. ואפילו בכל שהוא פטול, משום שעשו את ראשו של הלולב בחוטמו של אחרת. אמנם, הביה"ל לעיל (סי' סוף ד"ה נסדק) כתב שלדעת הר"ן שלולב שנחלק ולא נעשה כהימנך אינו פטול בכל שהוא אלא רק בטפה, הוא הדין לענין כפוף, שהר"ן דימה את שני הדינים זה לזה.

72) ואם יש בראשו קמטים [כמין זיגוג], ראה מה שכתבנו לעיל (הע' 59) בפטול כוץ.

73) כזה . יש שפירשו שכוונת המש"ב שהעלה האמצעי נכפף ממש עד אמצעו.

ותיומת שנסחתימת כחצי עיגול וקצה העלה פתה לצד, ואינו יוצא מעובי הלולב, הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' רמו) שזה לולב יותר מהודר, מפני שסטר היטב ופחות עשוי להיפתח מאשר תיומת ישרה וסגורה.

הלכות לולב סימן תרמו המשך מעמוד ק"ג

הדס ללולב, ומסקנת החזו"א שכוין שלהלכה פסק השו"ע (סי'ה) שלעובא ברובו, לכן כל שרובו מכוסה כשר ודברי המור וקציעה צ"ע. [אכן, לדבריו כיון שפסק השו"ע שלמצוה בכלל, אם בן למצוה צריך שראשו של זה יגיע לעיקרו של זה]. והחיים וברכה (אר"ט) האריך בזה, וסיים שלמצוה מן המובחר נכון לחוש לדעת המור וקציעה שיהיו הקינים סמוכים ורצופים כדי שיהיה כל העץ מכוסה, וכן למעשה, דעת הגר"ש אלישיב (תורת ד' מו"ק סי' י' ס"ח והע"י ל'ה) חגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ב תשרי תשנ"ג עמ' ל"ה) עלתחילה יש להקפיד ולקחת הדס שראש העלה מגיע לתחילת העלה שלמעלה ממנו, אבל אם אין לו הדס אחר דאי שיכול לכתחילה לברך עליו.

אבל מן הדין כשר לכתחילה גם כשאין שוכבים על הקנה.

(שם) שכוין שאפשר למצוה שתיעשה אף בלא עבירה כגון שילקטם לאכילה, לכן אין זה נחשב למצוה הבאה בעבירה, אך סיים שהוא דוחק.

11) וכתב הבכור יעקב (סי' ח) שאם ההדס האחר שיש לו אינו נאה כמו ההדס עם הענבים, אסור ללקט את הענבים שהרי הוא בכלל מתקן.

[משנ"ב סי"ק י']

רוצה לומר, כָּל בֵּן בְּקִיָּה.

12) והאם צריך שראשי העלים יגיעו לעוקץ העלים שמעליהם, במשנ"ב לא הזכיר ענין זה, אכן, השערי תשובה (סי' ג) הביא בשם המור וקציעה שהדס שראשו עליו אינם מגיעים לעוקץ העלים שמעלהו כזה . הרי זה פטול, וטעמו, משום שלמדים קל וחומר מלולב, ומה לולב שאין דין של ענפיו חופים את עצו ובכל זאת אם אין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה פסק השו"ע לעיל (סי' תרמוה סי'ד) שפטול, ק"ו בהדס שנלמד מהפסוק 'ענף עץ עבות' שיש דין שענפיו חופים את עצו, שצריך שראשו של זה יגיע לעיקרו של זה.

מאידך, הבכור יעקב (תוספת בכורים על סי' ח) והחזו"א (או"ח סי' קמו סי' טו) דחו את דברי המור וקציעה מכמה טעמים שאין דומה

